

ANDRÉAS LANG

KIRIK HATIRALAR
ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

16.

Eski Van, Doğu Anadolu, 2018

Eski Van şehri kalıntıları. Van'ın tarihi, Urartu Krallığı'nın başkenti olduğu M.Ö. 900 yıllarına kadar gitmektedir, merkezdeki devasa yapı bu döneme aittir. Urartuların Ermenilerin ataları olduğuna inanılıyor. 1915'te Van Gölü çevresindeki Ermeni köylerinde tehcir ve cinayetler başladığında, şehrin Ermeni mahalleleri, yakındaki Rus birlikleri tarafından kurtarılmaya çalışıldı. Osmanlı ordusuna karşı silahlı bir ayaklanma kararı aldı. Ruslar sonunda Van'ın Ermeni savunucularını kurtardı ve 21 Mayıs'ta kasabanın anahtarı Rus General Yudenich'e teslim edildi. Ağustos ayında Rus ordusuna karşı kazanılan bir zafer, Osmanlı ordusunun Van'ı geri almasını sağladı. Eylül 1915'te Ruslar, Türkleri ikinci kez Van'dan çıkardı. Rusya'daki Ekim Devrimi'nden sonra Rus kuvvetleri bölgeyi terk etmeye başladı ve Nisan 1918'de Osmanlı ordusu tarafından yeniden ele geçirildi. Tüm çatışmaların sonunda eski Van şehri boşalmış ve harabeye dönmüştü; Ermeni halktan yaklaşık 35.000 kişi ya öldürüldü ya da geri çekildi.

Հին Վան, Արեւելեան Անատոլի, 2018

Վանի հին քաղաքին աւերակները: Վանի պատմութիւնը կը կայանայ մ.թ.ա. 900-ական թուականներուն, երբ մայրաքաղաքն էր Ուրարտական թագաւորութեան: Կեդրոնը գտնուող հսկայական շէնքը կը պատկանի այդ շրջանին: Ուրարտացիները հայերու նախնիները կը համարուին: Երբ 1915 թուականին Վանա լիճի շրջակայքը գտնուող հայկական գիւղերու մէջ սկսաւ տարագրութիւնն ու սպանդը, քաղաքի Հայկական թաղամասերը զինուած ապստամբութեան որոշումը առին Օսմանեան բանակի դէմ՝ Ռուսական մերձաւոր զորքերու կողմէ ազատագրուելու ակնկալիքով:

Վերջապէս Ռուսներն ազատագրեցին Վանի հայերը եւ Մայիսի 21ին քաղաքի բանակին հանձնուեցաւ Ռուս զօրաւար Եռտենիչին: Օգոստոս ամսուայ մէջ Ռուսական բանակի դէմ Օսմանեան բանակին յաղթանակը իրենց հնարատրութիւն տուաւ ետ գրաւելու Վանը: 1915ի Սեպտեմբերին Ռուսները երկրորդ անգամ վտարեցին Թուրքերը Վանէն: Ռուսաստանի Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէ ետք Ռուսական ուժերը սկսան լքել տարածքը և 1918 թուականի Ապրիլին Վանը ետ առնուեցաւ Օսմանեան բանակի կողմէ: Բոլոր այս բախումներու վերջաւորութեան հին Վան քաղաքը դատարկ ու աւերակ էր. Հայ բնակչութենէ մօտ 35.000 հոգի կա՛մ սպանուած եւ կա՛մ նահանջած էր:

18.

Hasankeyf, Güneydoğu Anadolu, 2021

Ilisu Barajı birçok protestoya rağmen tamamlandı ve tarihî Hasankeyf 2020 yılında Dicle'nin suları altında kaldı. Kentin on bin yılı aşkın geçmişinden kültür hazineleriyle birlikte. Hasankeyf'in kültürel anıtları gibi yaşayan halk da, Dicle'nin diğer yakasında, baraj gölünün yukarısında özel olarak inşa edilmiş yeni bir kasabaya ve "arkeoloji parkı"na yerleştirildi. Hasankeyf ile birlikte 200'e yakın köy ve mezra sular altında kaldı. Ermeni soykırımına kadar Hasankeyf'in bu köylerinde çoğunlukla Süryaniler ve Ermeniler yaşıyordu. Haziran 1915'te kentte hiç Hıristiyan kalmamıştı.

Հասանքէյֆ, Հարաւարեւելեան Անատոլի, 2021

Բազմաթիւ բողոքներու հանդերձ Ըլըսուի ամբարտակը աւարտին հասաւ եւ Հարաւարեւելեան Անատոլիի Հասանքէյֆ պատմական քաղաքը, աւելի քան

տասը հազար տարուայ անցեալի եւ մշակութային գանձերու հետ միասին 2020 թուականին մարձուեցաւ Տիգրիսի ջուրերու մէջ: Հասանքէյֆի բնակիչներն ալ մշակութային հուշարձաններու նման տեղաւորուեցան Տիգրիսի միւս ափը ամբարտակի լիճի վերելը՝ յատուկ կառուցուած նոր գիւղաքաղաքին եւ այստեղի «հնագիտական այգի»ին մէջ: Հասանքէյֆի հետ միասին մօտ 200 գիւղ եւ գիւղամերձ բնակարաններ փնացին ջուրերու մէջ: Մինչև Հայոց ցեղասպանութիւնը Հասանքէյֆի այս գիւղերուն մէջ կ'ապրէին Ասորիներ եւ Հայեր: Իսկ 1915ի Յունիսին քաղաքին մէջ ոչ մէկ Քրիստոնէայ փնացած էր:

20.

Doğubayazıt, Doğu Anadolu, 2018

Uzun bir geçmişe sahip Doğubayazıt, zaman zaman bağlı olduğu Ağrı'dan daha önemli bir merkez olmuştur. M.Ö 7.-8. yüzyıllardan itibaren Urartu İmparatorluğu'nun bir parçası olan kentte Urartulardan kalma bir kale var. Ermenice bu yerin adı Daruynk' veya Taruynk' idi. Urartu'dan sonra burada Persler, Romalılar, Araplar, Ermeniler ve Bizanslılar hüküm sürmüştü. Hepsi dağlara çıkmadan önce Doğubayazıt ovasını dinlenme ve konaklama yeri olarak kullanmışlar. 11. yüzyıldan itibaren Türkler ve Moğollar hüküm sürmüş, 1514'te Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiştir. 19. yüzyılda, defalarca Rus ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bir savaş alanı olmuş. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında iyice harap edilmiş. Geniş bir alana yayılmış Bayazıt köyü, aslen bir Ermeni yerleşimiydi. 1930'da Kürtler ve Serhat bölgesinden Yezidiler yerleşti. Ardından Ağrı Ayaklanmaları'nın bastırılması sırasında Türk ordusu tarafından yok edildi.

Տոհուպայազիտ, Արեւելեան Անատոլիո, 2018

Իր երկար անցեալով Տոհուպայազիտը շատ անգամ աւելի ազդեցիկ կէտրոն մը եղած է քան իր ալ մաս կազմած նահանքին մայրաքաղաքը Ադրըն: Մ.թ.ա. 7-րդ եւ 8-րդ դարերէ սկսեալ Ուրարտուի կայսրութեան մէջ գտնուող քաղաքին մէջ կայ նաեւ Ուրարտական ամրոց մը: Այստեղի հայերէն անունն էր Դարոյնք կամ Տարոյնք: Ուրարտացիներէ ետք այստեղ իշխած են Պարսիկներ, Հռոմայեցիներ, Արաբներ, Հայեր եւ Բիւզանդացիներ: Ասոնք բոլորն ալ լեռները չբարձրացած Տոհուպայազիտի հարթավայրը օգտագործած էին որպէս բնակավայր եւ հանգստավայր: 11-րդ դարէ սկսեալ Թուրքերն ու Մոնղոլներն սկսեցին իշխել, իսկ 1514 թուականին այս հողերը մտեր են Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ: 19-րդ դարու մէջ բազմիցս եղեր է Ռուսական եւ Օսմանեան կայսրութիւններու միջեւ ռազմադաշտ մը: Առաջին համաշխարհային պատերազմի եւ Անկախութեան պատերազմի ժամանակ քանդուեր էր մեծամասնութեամբ: Պայազիտի լայնատարած գիւղը Հայկական հարազատ բնակավայր մըն էր սկիզբէն ի վեր: 1930ին Քիւրտեր եւ սահմանամերձ «Սերհատ»ի շրջանէն Եզտիներ բնակչութիւն հաստատեցին այստեղ: Աւելի վերջ ալ Թրքական բանակը, Ադրբի ապստամբութիւնները ճնշելու ժամանակ բոլորովին աւերեց այս տարածքը :

22.

Stanoz, Türkiye, 2022

Yok olmuş Ermeni köyü Stanoz'un Ankara yakınlarındaki yeri. Köyden geriye hiçbir şey kalmamış, mezarlık

da kazı yapan, taşları çalan hazine avcılarını tarafından düzenli olarak ziyaret edildiğinden yok olmak üzere.

Eski Ermeni el yazmaları, Stanoz köyünün ilk sakinlerinin 15. yüzyılda Kilikya'dan geldiğini gösteriyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce burada tamamı Ermeni 3142 kişi (668 aile) yaşamaktaydı. Sakinleri kilim dokuma, nakış ve deri işlemeyle uğraşıyordu. Avrupa'da büyük rağbet gören keçi kılından (Ankara keçisi) dokumalar yapıyorlardı.

Մթանոց, Թուրքիա, 2022

Անգարայի (Անկոբրա) մօտ գտնուող անհետացած հայկական Մթանոց գիւղի վայրը: Գիւղէն ոչ մէկ հետք մնացած է, միայն գերեզմանատունը որ ան ալ անհետանալու վրայ է, գերեզմանաքարերը գողցող եւ ապօրէն պեղուժներ ընող գանձագողերու հերթական այցելութիւններուն պատճառաւ:

Հայկական հին ձեռագիրները ցոյց կուտան, որ Մթանոց գիւղի առաջին բնակիչները եղած են 15-րդ դարուն Կիլիկիայէն գաղթողները: Առաջին համաշխարհային պատերազմէ առաջ այստեղ կ'ապրէին 3142 հայեր (668 ընտանիք): Բնակիչները կը զբաղուէին գորգագործութեամբ, ասեղնագործութեամբ եւ կաշիի մշակման հետ: Կը պատրաստէին նաեւ այծեայ գործուածքներ (Անգորայի այծ), որոնք մեծ պահանջարկ ունէին Եւրոպայի կողմէ:

24.

Stanoz Irmak, Türkiye, 2022

Stanoz ile ilgili en eski bilgiler, Anadolu'nun birçok yerini ziyaret etmiş iki ünlü seyyahın - Evliya Çelebi ve İngiliz kaşif William Francis Ainsworth'un kayıtlarında bulunur.

Bu iki seyyah, Stanoz'dan Çubuk Nehri boyunca uzanan yemyeşil bir yerleşim yeri olarak bahseder. Evliya Çelebi, 1643'teki ziyaretinden sonra günlüğünde bu köy hakkında dikkate değer anekdotlar aktarır. Stanoz'dan etkileyici üretkenliğe sahip müreffeh bir kasaba olarak bahseder. Ayrıca bin konut, büyük bir çarşı, tam işleyen bir Türk hamamı ve hatta bir çamaşırhane olduğunu yazar.

Մթանոցի գետակը, 2022

Մթանոցի մասին ամենավաղ տեղեկութիւնները կը գտնուին Անատոլիոյ շատ մը շրջանները այցելած երկու յայտնի ճանապարհորդներու՝ Էվլիյա Չելեպիի եւ անգլիացի հետախոյզ Ուիլիամ Ֆրենցիս Էյնսուորթի արձանագրութիւններուն մէջ: Այս երկու ճանապարհորդները Մթանոցը կը ծանօթացնեն իբրեւ՝ Չուպուկ գետի երկայնքով փարթամ բնակավայր մը: 1643 թուականի իր այցելութենէն ետք Էվլիյա Չելեպին այս գիւղի մասին ուշագրաւ դրուագներ արձանագրած է իր օրագիրին մէջ: Ըստ իրեն Մթանոց բարեկեցիկ քաղաք մըն է՝ տպաւորիչ արտադրողականութեամբ: Չելեպի կը գրէ նաեւ, որ գիւղին մէջ գոյութիւն ունի հազար տուն, մեծ շուկայ մը, լիովին գործող Թրքական բաղնիք եւ նոյնիսկ լուացքատուն մը:

26.

Surp Sarkis Yıkıntıları, Diyarbakır, 2022

1915 yılında el konulan*, uzun süre çeltik fabrikası ve ambarı olarak kullanılan Sur'daki Ermeni kilisesi Surp Sarkis'in içi. 16. yüzyılda yapıldığı düşünülen kilisenin yaklaşık yüzde 70'i yıllar içinde yıkılmış. 6 Aralık 2019'daki

şiddetli yağışlar ve ardından Elazığ'da meydana gelen 6,8 büyüklüğündeki deprem, kilisenin bazı bölümlerinin çökmesine neden olmuş. 2015/16'da tarihî Sur'un çok büyük bölümü, Türk güvenlik kuvvetlerinin Kürt militanlara karşı yürüttüğü çatışmada yerle bir oldu. Kilise şu anda Diyarbakır Ermeni Surp Küçük Kilise Hıdır İlyas Surp Gregos Kiliseleri Vakfı'na ait.

Սուրբ Սարգիսի ակերակները, Տիարպեքի, 2021

1915ին բռնագրառում* Սուրբ Սարգիս հայկական եկեղեցույ (Սուր) ներսի կողմը:

Երկար ժամանակ օգտագործում է իբր անմշակ բրինձի գործարան և պահեստ: Կ'ենթադրուի, որ 16-րդ դարու կառույց է: Եկեղեցույ, մօտ 70 տոկոսը տարիներու ընթացքին փլած է: 2019 թուականի դեկտեմբերի 6ին տեղացած յորդառատ անձրեւները, այնուհետեւ Էլզազըղի մէջ 6,8 սաստկութեամբ տեղի ունեցած երկրաշարժը եկեղեցույ որոշ հատումներու բոլորովին փլուզմանը պատճառ եղան: Իսկ 2015/16 թուականներուն պատմական Սուրի մեծ մասը ակերուեցաւ Թրքական անվտանգութեան ուժերու կողմէ, որոնք կը կռուէին քիւրտ զինյալներու դէմ:

28.

Khtzkonk, Doğu Anadolu, 2018

“Beşkilise” olarak da bilinen Khtzkonk Manastırı, Ani'nin yaklaşık 25 km güneybatısında ve Kars'a yakın bir vadide, üç kaya çıkıntısı üzerine yayılıyordu. Manastırın Surp Karapet, Surp Asdvadzadzin, Surp Stephanos, Surp Kevork ve Surp Sargis olmak üzere toplam beş kilisesi vardı. Bugün sadece Surp Sargis kilisesi ayakta. Manastırın

burada ilk ne zaman kurulduğunu kesin olarak bilmek zor olsa da, geriye kalan az sayıdaki yazıttan birine göre, en geç 1033 yılı civarında olduğu sanılıyor. 13. yüzyıldaki Moğol istilalarından sonra terk edilmiş. 1878'de Rusların Kars bölgesini almasından sonra Ermeni kilisesine iade edilmiş ve dinî hayat yeniden başlamış. 1920'de Kars ve çevresinde Müslüman ve Hristiyan sivil nüfusta büyük kayıplara neden olan Türk-Ermeni Savaşı'ndan sonra bölge Türkiye'ye iade edilir. Daha sonra çevre askerî yasak bölge haline gelir. Köylüler, manastır kompleksinin 1955'ten sonra Türkiye ile Ermenistan arasındaki gerilimin tırmandığı bir dönemde patlayıcılarla yıkıldığını söylüyor.

Խծկոնք, Արեւելեան Անատոլիո, 2018

«Պէշքիլիսէ» անունով ալ ծանօթ Խծկոնքի վանքը հաստատում է, Անիէն դէպի հարաւ-արեւմուտք մօտ 25 քմ հեռաւորութեան վրայ, Կարսի մօտերը ձորի մը երեք ժայռերուն վրայ: Վանքը ունէր հինգ եկեղեցիներ՝ Սուրբ Կարապետ, Սուրբ Աստուածածին, Սուրբ Ստեփանոս, Սուրբ Գեորգ և Սուրբ Սարգիս: Այսօր կանգուն է միմիայն Սուրբ Սարգիս եկեղեցին: Դժուար է միանշանակ գիտնալ, թե երբ վանքը հիմնադրուած է այստեղ, սակայն, ըստ ժամանակի քանի մը արձանագրութիւններէն մեկուն, կ'ենթադրուի, որ այն 1033 թուականին հիմնուած է ամենաուշը: Վանքը լքուեր է 13-րդ դարու մէջ Մոնղոլներու արշաւանքներէ ետք: Երբ 1878 թուականին Ռուսները գրաւեցին Կարսի մարզը, այն վերադարձուեցաւ Հայկական եկեղեցիին և այստեղ դարձեալ սկսաւ կրօնական կեանքը: Թուրք-Հայկական պատերազմէ յետոյ, որ 1920 թուականին Կարսի մէջ և շրջակայքը մեծ կորուստներու պատճառ եղաւ Մահմետական և Քրիստոնէայ խաղաղ բնակչութեան մէջ, տարածքը վերադարձուեցաւ Թուրքիային: Աւելի վերջ այս շրջանը վերածուեցաւ ռազմական արգիլումով գօտիի: Գիւղացիները կ'ըսեն, թէ վանական համալիրը 1955է ետք պայթուցիկներով ակերեր են, Թուրքիոյ և Հայաստանի միջեւ լարուած ժամանակաշրջան մը:

30.

Dara Arazisi, Güneydoğu Türkiye, 2021

Տարայի հողատարածքը, Թուրքիա, 2021

32.

Aralez, Doğu Anadolu, 2018

Bu tuhaf gerçeküstü kayayı ilk kez, 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başına ait tarihî fotoğraflar içeren, Ermeni mirası üzerine hazırlanmış bir kitapta görmüştüm. Kayanın tepesinde bir kilise varmış, köyün ismi Aralez imiş. Kiliseden önce de burada bir pagan tapınağı varmış. Burası meşhur bir Ermeni efsanesinin geçtiği yer; Ara Keğetsig [Yakışıklı Ara] ve Semiramis'in hikâyesi. Semiramis, evli olan Ara'ya aşık olur ama o Semiramis'in aşkını reddeder. Semiramis Ara'yı öldürür. Kanatlı köpekler (Aralez) Ara'yı yalayarak canlandırır. 'Lizel', Ermenicede, 'yalamak' anlamına gelir.

Արալեզ, Արեւելեան Անատոլիո, 2018

Այս տարօրինակ ու գերբնական ժայռը տեսեր էի առաջին անգամ Հայկական ժառանգութեան մասին գիրքի մը մէջ, ուր ամփոփուած էին 19-րդ դարու վերջի և 20-րդ դարու սկիզբի վերաբերեալ պատմական լուսանկարներ: Ժայռի գագաթը կը գտնուէր եկեղեցի մը, իսկ գիւղի անունը Արալեզ էր: Եկեղեցիէ առաջ այստեղ կար հեթանոսական տաճար

մը: Այս վայրը Արա Գեղեցիկի և Շամիրամի մասին յայտնի հայկական աւանդավէպին տեղի ունեցած վայրն է, Շամիրամը կը սիրահարուի Արային, սակայն Արայ ամուսնացած է եւ կը մերժէ Շամիրամի սէրը: Շամիրամ կը սպանէ Արան: Թւավոր շները (Արայեգ) լզելով կը կենդանացնեն Արան:

34.

Nusaybin'deki Berlin-Bağdat Demiryolu, Güneydoğu Anadolu, 2021

Suriye sınırına yakın Nusaybin'de Berlin-Bağdat demiryolunun kullanılmayan rayları. Berlin-Bağdat demiryolu inşaatı 20. yüzyılın başlarında başladı, imtiyaz bir Alman banka sendikasına verildi ve ana sponsorlardan biri Alman hükümetiydi. Berlin'i Basra Körfezi'ne bağlayacak bir demiryolu, Almanya'ya Afrika'daki en güneydeki sömürgeleriyle bağlantı sağlayacak ve bölgedeki güç dengesini büyük ölçüde değiştirecekti. Demiryolu hiçbir zaman tam olarak bitirilemedi ve mahmuzlardan biri Nusaybin'de son buldu. Demiryolu 1915'ten itibaren yüzbinlerce Ermeni'yi tehcir etmek için kullanıldı ve ardından Suriye Çölü'ne doğru ölüm yürüyüşlerine çıkarıldılar.

Պերլին-Պաղտատ երկաթուղիի գիծերը, Նուսայյաին, Հարավարևելյան Անատոլու, 2021

Պերլին-Պաղտատ երկաթուղիի չօգտագործուած գիծերը Միրիայի սահմանի մօտ, Նուսայյաին: 20-րդ դարու սկզբը, Պերլին-Պաղտատ երկաթուղիի շինարարութիւնը սկսած է, Գերմանական կառավարութեան հովանաւորութեամբ եւ դարձեալ Գերմանական ընկերութիւններու մենաշնորհութեամբ: Պերլինը Պարսից ծոցին կապող երկաթուղի մը Գերմանիան պիտի կապէր նաեւ Ափրիկէի իր ամենահարաւային

գաղութներուն հետ և մեծապէս պիտի փոխէր ուժերու հաւասարակշռութիւնը տարածաշրջանի մէջ: Սակայն երկաթուղին աւարտին չհասաւ, միայն լրացաւ Նուսայյին գացող ուղին: Երկաթուղին օգտագործուած է 1915ին հարիւր հազարաւոր հայերու արտաքսման համար որմէ յետոյ անոնք մահուան երթերով ուղղուեցան դէպի Միրիական անապատները:

36.

Şanlıurfa'da Merdiven, Güneydoğu Anadolu, 2022

Şanlıurfa'nın eski Ermeni mahallesindeki tarihî merdiven. 1915 tehcirine karşı girişilen silahlı direniş karşısında mahalle Osmanlı topçusu tarafından bombalanır. Zeytun Manastırı'nın yıkılmasında da rol oynamış Alman komutan* karısına şu mektubu yazar:

Savaş bitti. Urfa alındı. Nihayetinde işler beklediğimden çok daha hızlı gitti. Bugün başka silah sesi duyulmadı. Şehirde hâlâ saklananlar aranıyor, ancak dövülerek öldürülmemiş her şey zaten tutuklandı. Şu ana kadar işler oldukça ilginç ve güzeldi. Şimdi tatsız kısım yeniden başlıyor. Nüfusun sürülmesi ve askerî mahkemeler. Tanrıya şükür bunların hiçbirisiyle uğraşmak zorunda değilim, bunlar Türkiye'nin beni alakadar etmeyen iç işleri ama ne de olsa görmemek elde değil ve pek tatsız.

- Sofie-Henriette Kontes Wolffskeel von Reichenberg'e Mektup, 16 Ekim 1915

*Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ile ittifak halindeydi ve birçok Alman, Osmanlı ordusunda subay veya asker olarak görev yaptı. Bazıları cinayetleri ve tehcirleri protesto etti ya da askerî doktor Armin Wegner gibi tanık oldu. Diğerleri aktif olarak katıldı veya tehcir emirlerini imzaladı.

Շանլըուրֆայի մէջ սանդուղի աստիճաններ, Հարաւարեւելյան Անատոլու, 2022

Շանլըուրֆայի հին հայկական թաղամասի պատմական սանդուղը. 1915ի արտոյի դէմ զինուած դիմադրութեան հետեւանքով թաղամասը կը ռմբակոծուի Օսմանեան հրետանիի կողմէ: Զէյթունի Վանքի բլուզմանը ընթացքին դէր ստանցնող Գերմանացի հրամանատարը կնոջը կը գրէ հետեւեալ նամակը.

«Պատերազմն աւարտուած է. Ուրֆան գրաւուեցաւ: Ի վերջոյ, ամէն ինչ շատ աւելի արագ ընթացաւ, քան ես կը սպասէի: Այսօր այլեւս կրակոցներ չեն լսուիր: Քաղաքին մէջ դէռ կը շարունակուի թաքնուողներու փնտռութիւնը, սակայն արդէն բոլորը ձերբակալուած են եթէ ձեռով չեն մահացած: Առայժմ ամէն ինչ բաւականին հետաքրքրական և յաճելի էր: Հիմա դարձեալ կը սկսի տհաճ մասը: Բնակչութեան վտարում և զինուորական դատարաններ. Փառք Աստուծոյ, որ ես ստիպուած չեմ ոչ մէկուն հետ զբաղելու, ասոնք Թուրքիայի ներքին գործերն են, որոնք ինձ չեն վերաբերուիր, բայց վերջի վերջոյ, չտեսնել անկարելի է ու շատ տհաճ:»

- Նամակ Sofie-Henriette Kontes Wolffskeel von Reichenberg-ի, 16 Հոկտեմբեր 1915

* Առաջին համաշխարհային պատերազմին Գերմանական կայսրութիւնը դաշնակից էր Օսմանեան կայսրութեան հետ, եւ բազմաթիւ գերմանացիներ կը ծառայէին Օսմանեան բանակին որպէս սպաներ կամ զինուորներ: Ոմանք բողոքեցին սպանութիւններու և տեղահանութիւններու դէմ կամ ականատես եղան, ինչպէս ռազմական բժիշկ Արմին Վեգները: Միւսները աշխուժօրէն մասնակցութիւն բերին կամ ստորագրեցին արտաքսման հրամանները:

38.

Dara Nekropolü, Güneydoğu Anadolu, 2021

Dara, Kuzey Mezopotamya'da Sasani İmparatorluğu sınırında önemli bir Doğu Roma kale şehriydi. Stratejik önemi nedeniyle, Roma-Pers çatışmalarında belirgin rol oynadı. Fotoğraf, taş ocağının ve Roma nekropolünün bir bölümünü gösteriyor. 1915'te Dara, Diyarbakır, Mardin ve Erzurum'dan tehcir edilen Ermenilerin (muhtemelen Süryanilerin de) katledildiği yerlerden biriydi.

Sարայի Հոմեական գերեզմանոցը, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2021

Տարան Արեւելեան Հռոմի կարեւոր բերդաքաղաքն էր: Կը գտնուէր հիւսիսային Միջագետքի վրայ՝ սահմանամերձ Սասանեան կայսրութեան: Հռոմ-Պարսիկ հակամարտութիւններուն լուրջ դեր ունեցած է իր ռազմավարական նշանակութեան շնորհիւ: Լուսանկարին մէջ կը տեսնուի հատուած մը քարահանքէ և Հոմեական գերեզմանոցը (necropolis): 1915ին Տարան այն վայրերէն մէկն էր, ուր ջարդուեցան Տիյարպէքիբէ, Մարտինէ և Կարինէ (Էրզրում) բռնագաղթած հայերը (հաւանաբար նաև Ասորիները):

40.

Yedi Kilise, Doğu Anadolu, 2018

Varagavank'ı (Yedi Kilise) Vaspurakan Kralı Senekerim-Hovhannes'in hükümdarlığının başlarında (1003-

1022) kurduğu söyleniyor. Ancak Varag'ın Kutsal Haç hikâyesiyle ilgili olan bu tarihten önce de bölgede dini yapılar varmış. 3. yüzyılın sonlarında azizler Gayane ve Hripsime'nin Ermenistan'ı boydan boya kat ettikleri yolculuk sırasında Gerçek Haç'ın bir parçasını Van'a getirdikleri söylenir. Vaspurakan'dan ayrılmalarından sonra kutsal yadigar, 7. yüzyılda Varag dağında bir keşiş tarafından mucizevi bir şekilde bulunup daha sonra Varagavank manastırı olacak yerdeki bir inziva yerine götürülene dek kaybolur. Varagavank, 30 Nisan 1915'te Van kuşatması sırasında yıkılmıştır.

Վարագավանք, Արեւելեան Անատոլու, 2018

Կ'ենթադրուի, որ Վարագավանքը (Ետի Քիլիսէ) հիմնադրուած է Վասպուրականի թագաւոր Մենէքերիմ-Յովհաննէսի (1003-1022) օրով: Սակայն այդ թուականէն առաջ ալ նոյն շրջանին մէջ Վարագայ Սուրբ Խաչի պատմութեան հետ առնչուած կրօնական շինութիւններ գոյութիւն ունէին: Ըստ աւանդութեան, 3-րդ դարու վերջերը սուրբեր Գայիանէ և Հոնիսիմէ, իսկական խաչէ մասունք մը բերած էին Վան, Հայաստանի ճանապարհորդութեան ընթացքին: Իրենց Վասպուրականէ հեռանալէն ետք մասունքը կորսուեցաւ, անհետք մնաց, մինչև 7-րդ դար երբ հրաշքով յայտնաբերուեցաւ Վարագայ լեռան վրայ վանականի մը կողմէ: Վանականը մասունքը տարաւ իր ճգնարանը, ուր յետագային պիտի դառնար Վարագավանք: Վարագավանքը աւերուել է 1915 թուականի Ապրիլի 30ին՝ Վանի պաշարման ժամանակ:

42.

Çüngüş'te Gece, Güneydoğu Anadolu, 2021

1915'te Çüngüş ve çevresinde yaşayan 10.000 kadar Ermeni, Düden kuyusuna atıldı. Katliam yerel Kürt halk tarafından anılıyor.

Չնքուշի (Չիւնկիւշ) գիշերը, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2021

1915ին Չնքուշ (Չիւնկիւշ) եւ շրջակայքը ապրող մօտ 10.000 Հայեր Տիւտէնի խորը նետուելով սպանուեցան: Կոտորածը կը յիշատակուի տեղացի քիւրտ ժողովուրդին կողմէ:

44.

Çüngüş'te Geçit, Güneydoğu Anadolu, 2021

Çüngüş'teki bu geçide yakın bir noktada 15. yüzyıldan kalma Ermeni Surp Garabed Kilisesi'nin kalıntıları var. Kilisenin büyüklüğü, bir zamanlar Ermeni cemaatinin ne kadar kalabalık olduğu hakkında fikir veriyor.

Չնքուշի (Չիւնկիւշ) կիրճը, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2021

Չնքուշի (Չիւնկիւշ) այս կիրճին մօտ կը գտնուի 15-րդ դարու Սուրբ Կարապետ հայկական եկեղեցու բեկորները: Եկեղեցու տարածութեան նայելով կարելի է պատկերացում կազմել, տեղւոյն երբեմնի հայ համայնքին մեծութեան մասին:

46.

Ahtamar Gökkuşağı, Doğu Anadolu, 2018

Vasporakan Ermeni krallığında Kral I. Gagik, hükümdarlığı sırasında Van Gölü kıyısındaki Ahtamar adasını kendisine yerleşim yeri olarak seçmiş ve burayı iskan etmiş. Uzun bir süre yaylalardaki Ermenilerin kültür merkezi olmuş. O dönemden kalma ve 1915'teki yıkımlardan sağ kurtulan tek yapı, 915-921 yılları arasında mimar-keşiş Manuel tarafından pembe volkanik tüften inşa edilen Kutsal Haç katedralidir. Eski bir efsane, buranın göksel koruma altında olduğunu ve kilisenin inşasına meleklerin yardım ettiğini söylüyor. Yazar ve gazeteci Yaşar Kemal, 1951 yılında Ahtamar Adası'nı ziyaret ettiğinde yapının yıkılmak üzere olduğunu öğrenir. Bağlantılarını kullanarak, planlanan yıkımın durdurulmasına aracılık eder. Ada, sonraki yıllarda önemli bir turistik cazibe merkezi haline gelir.

Աղթամարի ծիածան, Արեւելեան Անատոլիո, 2018

Վասպուրականի հայկական թագավորներին Գագիկ Ա. իր իշխանութեան օրով իբր բնակավայր կ'ընտրէ Վանա լիճի ափին գտնուող Աղթամար կղզին ու հաստատութիւն կը հիմնէ այստեղ: Կղզին երկար ժամանակ եղած է լեռնաշխարհի հայութեան մշակութային կեդրոնը: Այդ ժամանակաշրջանէ Թագաւոճ եւ 1915ի աւերումէ ազատուած միակ կառոյցը, 915-921 թուականներուն ճարտարապետ, վանական Մանուէլի կողմէ տուֆ քարերով կառուցուած Ս. Խաչ Եկեղեցին է: Հնագոյն առասպելի մը համաձայն այս վայրը կը գտնուի երկնային պաշտպանութեան ներքոյ, նոյնիսկ հրեշտակները կը մասնակցին եկեղեցիին շինութեանը: Երբ 1951 թուականին գրող և լրագրող Եաշար Քեմալ կ'այցելէ Աղթամար կղզին, կ'իմանայ, որ շէնքը պիտի քանդուի: Օգտագործելով իր կապերը՝ կը միջնորդէ կասեցնելու համար ծրագրուած քանդումը: Յետագայ տարիներուն կղզին կը դառնայ զբօսաշրջային վայր:

48.

Gelibolu Diaroması, İstanbul, 2018

İstanbul Askerî Müze’de bulunan Birinci Dünya Savaşı Gelibolu muharebesi diaroması. 25 Nisan 1915'te müttefik birlikler (Fransız, İngiliz, Avustralyalı ve Yeni Zelandalılar) yarımadaı ele geçirmek ve Çanakkale Boğazı'nı savaş gemilerinin İstanbul'a saldırmaları için açmak amacıyla Gelibolu'ya çıkarma yaptı. Avustralya ve Yeni Zelanda bu günü Anzak Günü olarak anıyor. Yaklaşık 600.000 kayıpla Birinci Dünya Savaşı'nın en kanlı muharebelerinden biri olmuştur. Mustafa Kemal, en savunmasız çıkarma bölgesinin komutanıydı ve burayı başarıyla savunması onu bir kahraman haline getirdi, mitolojik yükselişinin temelini attı. Gelibolu ya da diğer adıyla Çanakkale Savaşı, kısmen Atatürk nedeniyle ama esas olarak anavatanın başarılı savunmasına işaret ettiği için Türk ulusal kimliğinde ve anma törenlerinde merkezi bir yere sahiptir.

Müttefiklerin karaya çıkmasından bir gün önce, İçişleri Bakanı Talat Paşa İstanbul'daki Ermeni liderlerin tutuklanması emrini verdi ve ülke çapında tehcir ve öldürmeler başladı. 24 Nisan Ermeni Soykırımını anma günüdür. Daha sonra 1920'de Türk parlamentosunda Mustafa Kemal Atatürk, tehcir ve toplu katliamları "utanç verici bir eylem" olarak nitelendirmiştir.

Կելիպոլուի տիօրաման, Իսթանպուլ, 2018

Իսթանպուլի Ռազմական Թանգարանի մէջ զետեղուած տիօրաման (երաչափ կերպարաւորումը) [diorama] ուր կը ներկայանայ Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին Կելիպոլուի ճակատամարտը: 1915ի Ապրիլ 25ին դաշնակից երկիրներու զօրքերը (Ֆրանսա, Անգլիա,

Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա) յարձակեցան Կելիպոլու թերակղզին գաւթելու եւ Իսթանպուլ արշաւելու նպատակաւ ռազմանաւերու անցքը դիրացնելու համար Տարտանէլի նեղուցէն: Աւստրալիան եւ Նոր Զելանտան կը նշէ այս օրը որպէս ԱՆԶԱԲ-ի օր: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ամենաարիւնալի մարտերէն մէկն էր այս ճակատամարտը մօտ 600.000 զոհերով: Այս ամենամարտաշուքային ռազմավարի հրամանատարն էր Մուսթաֆա Քեմալը, որ իր յաջող պաշտպանութեանը շնորհիւ դարձաւ հերոս մը եւ հիմքը դրաւ իր առասպելական վերելքին: Կելիպոլուի կամ Չանաքքալէի ճակատամարտը Թրքական ազգային ինքնութեան եւ յիշատակական միջոցառումներու կեդրոնը հանդիսացած է մասամբ Աթաթիւրքի սակայն հիմնականօրէն հայրենիքի յաջողակ պաշտպանութեան իր նշանակութիւնովը:

Դաշնակիցներու արշաւանքէն ուղիղ մէկ օր առաջ ներքին գործոց նախարար Թալաթ փաշան հրամայեց ձերբակալել Իսթանպուլի հայ մտաւորականները, քաղաքական գործիչները եւ այսպէս սկսաւ բոլոր երկրի մէջ հայերու տեղահանութիւններն ու սպանդները: Ապրիլի 24-ը Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակման օրն է: Աւելի ետք՝ 1920ին, Թուրքիայի խորհրդարանի մէջ Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթիւրք տեղահանութիւնները եւ զանգուածային կոտորածները որակեց իբրեւ «ամօթալի արարք»:

50.

Gallipoli Battlefield, Türkiye, 2021

Gelibolu savaş alanlarında Birinci Dünya Savaşı siper kalıntıları. Bu bölge, doğanın insan yapımı tahkimatları

geri aldiği, manzaranın parçası haline getirdiği ve yavaş yavaş çatışmanın ve trajedinin izlerini örttüğü, iyileştirdiği bir ormanın ortasında bulunuyor.

Կելիպօլուի ճակատամարտի տարածք, Թուրքիա, 2021

Կելիպօլուի ճակատամարտի տարածքին վրայ, Առաջին Աշխարհամարտէ մասցած պատնէշի բեկորները: Այս տարածքը կը գտնուի անտառին մէջտեղը, ուր բնութիւնը ետ առած է մարդու ձեռքով գոյացած ռազմական ամրացումը, վերափոխած է անհկա տեսարանին մէկ կտորը ըլլալով եւ աստիճանաբար ծածկած է բախումներու ու ողբերգութիւններու հետքերը:

52.

Osmanlı Tamircisi, İstanbul, 2018

Fatih'te araba lastiği atölyesi. Duvarda, 1896'dan itibaren Sultan II. Abdülhamid'in saray ressamı olan Fausto Zonaro'nun "Fatih Sultan Mehmet'in Konstantinopol'e Girişi" isimli tablosunun röprodüksiyonu asılı. Sultan Mehmet'in İstanbul'a girdiği, Bizans kara surlarındaki tarihî Edirnekapı, atölyeye sadece birkaç yüz metre uzaklıkta.

Օսմանեան նորոգիչ, Իսթանպուլ, 2018

Պահպանողական Ֆաթիհ թաղամասին մէջ անիւներու վերանորոգման աշխատանոց: 1896 թուականէն սկսեալ Սուլթան Համիտ Բ.ի արքունիքի գեղանկարիչը Ֆաուսթօ Չոնարոյի «Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէտի նուաճումը Կ.պոլիս» անուն գեղանկարին վերարտադրութիւնը կախուած է պատին վրայ: Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէտի մուտք գործած պատմական Էտիքնէգարու թաղամասը այս

աշխատանոցէն միւսին հարիւր մէթր հեռաւորութեան վրայ է:

54.

Atatürk Cumhuriyet Tamirhanesi, İstanbul, 2018

İçinde bir Atatürk heykelinin minyatür reproduksiyonunun da bulunduğu metal atölyesi, Kadıköy.

Աթաթիւրք հանրապետական արհեստանոց, Իսթանպուլ, 2018

Գատըզիւղ, մետաղական արհեստանոց, ուր կը գտնուի Աթաթիւրքի արձանին փոքր վերարտադրութիւնը:

56.

Panorama 1453, İstanbul, 2018

İstanbul'un 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethinin tarihî panoraması.

Panorama'nın websitesindeki tanıtım yazısı:

2009'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından şehrimize kazandırılan Panorama 1453 Tarih Müzesi, 'dünyanın ilk tam panoramik müzesi' olma unvanını taşıyor. İstanbul'un en gözde mekânları arasında yer alan müze, İstanbul'un fethini ziyaretçilerine yeniden yaşıyor. 29 Mayıs 1453 sabahı; 2009 yılından bu yana tarihte uzun bir yolculuğa çıkmak isteyenler için İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Topkapı Kültür Parkı'nda,

fethin rüyasının görüldüğü bu alanda ölümsüzleştiriliyor. 31 Ocak 2009 tarihinde açılışı gerçekleşen Panorama 1453 Tarih Müzesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından şehrimize kazandırılmıştır. Kuşatmanın geçtiği Topkapı - Edirnekapı surlarının karşısında bulunmasıyla da İstanbul'un tarihe açılan kapısı olan Panorama 1453 Tarih Müzesi, Kültür AŞ tarafından işletilmektedir.

İBB Kültür AŞ olarak bugünümüzü olduğu kadar geleceğimizi de aydınlatacak ruhun bulunduğu bu meydandaki Panorama 1453 Tarih Müzesi'yle bu tarihî anı dondurup bugünden geleceğe armağan ediyoruz. Fetih heyecanınızın her daim taze kalması, yarının fatihlerine ilham vermesi ümidiyle...

Panorama 1453 Tarih Müzesi Hakkında (panoramikmuze.com)

Համայնապատկեր 1453, Իսթանպուլ, 2018

1453 թ.ին Ֆաթիհ Սուլթան Մեհմէտի կողմէ Իսթանպուլի գրաւման պատմական համայնապատկերը Փանօրամայի կայքէջի ներածական յօդուածը.

Իսթանպուլի մայր քաղաքապետարանի կողմէ 2009 թուականին քաղաքիս ընծայուած «Փանօրամա (համայնապատկեր)1453 Պատմական Թանգարան»ը ունի՝ «աշխարհի առաջին ամբողջական համայնապատկերային թանգարան»ի կոչումը: Թանգարանը, Իսթանպուլի ամենայայտնի վայրերէն մէկն է, այցելուները այստեղ կը վերադառնան 1453 թուականի Մայիսի 29ին, կրկին կ'ապրին Իսթանպուլի գրաւումի օրերը: 2009էն ի վեր պատմութեան ոլորտներուն մէջ երկար ճամբորդութիւն մը փափագողներուն համար անմահացած է այդ օրը, նուաճման երազներուն հիւսուած նոյն տեղը՝ Թօփգարուի մշակութային զբօսայգիին մէջ, Իսթանպուլի մայր քաղաքապետարանին շնորհիւ:

«Փանօրամա (համայնապատկեր) 1453 Պատմական Թանգարան»ը բացուած է 2009 թուականի Յունուարի

31ին: Թանգարանը Իսթանպուլի պատմության բացուող դարպասն էր, Թօփգարու-Էտիրնեգարու պարիսպներու դէմը գտնուող իր դիրքին պատճառաւ, ուր պաշարուեալ իրականացած էր:

Թանգարանը կը ղեկավարուի քաղաքապետարանի Կուլտուր ԱՏ ընկերութեան կողմէ: Ինչպէս մեր այս օրը, նոյնպէս ապագան ալ լուսաւորելիք ոգին ներկայ է այս հրապարակին մէջ: Մենք որպէս ԻԵԿ Կուլտուր ԱՏ, թանգարանին միջոցաւ կը ստեղծենք այս պատմական պահը ու կը յանձնենք ապագային: Յույս ունենալով, որ ձեր նուաճողական եռանդը միշտ թարմ կը մնայ եւ կը ներշնչուի ապագայի նուաճողները:

Panorama 1453 Tarih Müzesi Hakkında (panoramikmuze.com)

58.

Fatih Kalıntısı, İstanbul, 2018

Fatih'te, muhtemelen Bizans-Roma döneminden bir kalıntı.

Ֆաթիհի անդրակը, Իսթանպուլ, 2018

Ֆաթիհի մէջ հաւանաբար Բիզանդա-Հռոմէական ժամանակաշրջանէ բեկոր մը:

60.

Gizli Geçit, İstanbul, 2018

İstanbul'da bir okulun bodrum katında Roma sütunları ve Bizans döneminden

kalma gizli bir geçit. Bina, 1881 yılında Osmanlı Devleti'nin Avrupalı şirketlere borçlu olduğu Osmanlı kamu borçlarını tahsil etmek için kurulmuş, Avrupa denetimli bir kuruluş olan Düyûn-ı Umûmiye'ye ev sahipliği yapmış. Bu kurum, Osmanlı bürokrasisi içinde geniş, esasen bağımsız bir bürokrasi haline geldi ve yönetim konseyi, Osmanlı devletinden bir temsilcinin yanı sıra, İngiliz, Fransız, Alman, Avusturyalı, İtalyan, Hollandalı ve Osmanlı alacaklılarından birer temsilci de dahil olmak üzere Avrupalı hükümet yetkilileriyle doluydu. Avrupalı alacaklılara devredilmek üzere vergileri toplayan 5.000 memur istihdam edilmişti. Atatürk'ün talimatıyla aynı binaya bir erkek lisesi taşındı. İstanbul Erkek Lisesi'nde Türk ve Alman eğitim sistemlerinin müfredatlarının birleşiminden oluşan bir eğitim verilmekte.

Գաղտնի անցք, Իսթանպուլ, 2018

Իսթանպուլի մէջ դպրոցի մը նկուղը Հռոմէական սիւներ և Բիզանդական ժամանակաշրջանի գաղտնի անցք: Շէնքը կառուցուած էր Օսմանեան կարութեան եկամուտ բերելու նպատակաւ, որպէսզի պարտքերը կարենայ վճառել օտար երկիրներու: Düyûn-ı Umûmiye կոչուած էւ կայարութեան պարտքերը գանցող, վերահսկող հաստատութիւնը տեղադրուած էր այս շէնքին մէջ, 1881 թուականին՝ հիմնուած այս հաստատութիւնը ժամանակի ընթացքին դարձաւ անկախ կազմակերպութեան մը, որու վարչութեան մէջ կային Եւրոպացի պետական 5.000 պաշտօնեաներ, ինչպէս մեկական անգլիացի, ֆրանսացի, գերմանացի, աուստրիացի, իտալացի, հոլանտացի ներկայացուցիչ, ներառեալ օսմանեան պարտատէրերէ մեկական ներկայացուցիչ: Աւելի վերջ, Աթաթիւրքի հրամանով տղաներու վարժարան մը փոխադրուեցաւ նոյն շէնքը: Իսթանպուլ Էրթէք Լիսէսի անունով այս վարժարանին մէջ գերմանական եւ թրքական գոյգ ծրագիրներով ուսում կը տրուի:

62.

Ulus'ta Merdiven, Ankara, 2021
Ուլուսի մէջ սանդուղներ, Անգարա, 2021

64.

Çermik Vadisi, Güneydoğu Anadolu, 2021

13. yüzyıl Artuklu döneminden kalma, restorasyondaki Haburman Köprüsü'nün bulunduğu Çermik Vadisi. "Türk milliyetçiliğinin babası" olarak bilinen Ziya Gökalp'in baba tarafından ailesi aslen Çermiklidir.

Ջերմիկի հովիտը, Հարավարևելեան Անատոլիոյ, 2021

Ջերմիկի հովիտը, 13-րդ դարու Արտուքեան ժամանակաշրջանէն մնացած Հապուրման կամուրջը, որ կը վերանորոգուի: Թուրք ազգանականութեան հիմը դնող Ջիյա Կէօքալփի հօրենական ընտանիքը ծագումով Ջերմիկցի է:

66.

Büyükesat Vadisi, Ankara, 2022

Burası Gaziosmanpaşa'yı Kırkkonaklar'dan ayıran Büyükesat Vadisi olarak bilinen bölge. Ankara'nın güneyinde, kentnin belli başlı akarsularından biri olan İncesu'nun kaynaklarından biriydi. Gaziosmanpaşa ve çevresi gibi 20. yüzyılın ortalarına kadar ağırlıklı olarak bağ ve bağ evlerinin bulunduğu bir yerdi. 1950'lerden sonra Ankara'nın birçok vadisinde olduğu gibi bir yanda Birlik mahallesi, diğer yanda Türközü mahallesine bağlı bir gecekondu mahallesi haline geldi. Ön planda görülen gecekondu son örneklerden biri. Yandaki henüz bitmemiş bina ise, Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası'nın çok sayıda şikayette bulunduğu, bu bölgedeki tüm yapı yönetmeliklerine aykırı olarak yukarı doğru büyüyen bir yapı.

Mimarlık tarihçisi Cem Dedekargınoğlu'nun yazdığı metin

Պիլիքեսատի հովիտ, Անգարա, 2022

Այստեղ Կազիսմանփաշան Քըրքոսաքլարե բաժնող Պիլիքեսատի Հովիտ անունով ծանօթ շրջան մըն է Անգարայի հարավը: Այս հովիտը քաղաքի գլխաւոր գետերէն Ինճէտուի ակունքներէն մէկն էր, ինչպէս Կազիսմանփաշան եւ շրջակայքը մինչեւ 20-րդ դարու մեջտեղները այստեղն ալ միայն կային խաղողի այգիներ եւ անոնց տնակները: 1950-ական թուականներէն ետք ինչպէս Անգարայի շատ մը հովիտները այստեղ եւս դարձաւ ապօրէն շինութիւններու թաղամաս մը: Առջեւի հատուածին մէջ տեսնուող խրճիթը այս ապօրէն շինութիւններու վերջին օրինակներէն է: Անոր մօտը գտնուող կիսաւարտ շինութիւնը իսկ ճարտարապետներու միութեան եւ նմանը միութիւններու բազմաթիւ բողոքներուն հանդերձ բոլոր շինարարական կանոնադիրներուն հակառակ ուղղութեամբ կը բարձրանայ դէպի վեր:

Ճարտարապետական պատմաբան Ճէմ Տետէքարկընօղլուի բնաբանը:

68.

Düğün Sandalyeleri, İstanbul, 2018

Fatih'teki Bizans surları dibinde düğün töreni düzenlemek popüler hale gelmiş. Hizmet sunan birkaç firma var. Düğünde çalması için bir Mehter grubu da kiralanabiliyor.

Հարսանեկան աթոռներ, Իսթանպուլ, 2018

Մեծ ժողովրդականությունն շահած է հարսանեկան արարողություն կազմակերպելը Ֆաթիհ թաղամասի մօտ Բիւզնէսական պարիսպներու ստորոտը: Քանի մը ընկերություններ կան, որոնք ծառայություն կը մատուցեն: Հարսանիքին նուագելու համար կարելի է վարձել նաև «Մեթեր»ի խումբ (Օսմանեան զինուորական երաժշտախումբ):

70.

Fethiye Camii, Kars, 2018

Kars, Ermeni, Gürcü, Rum, Rus ve Türk kültürünün keşiştiği noktada bulunmaktaydı. Bu nedenle çeşitli mimari üslupları birleştiriyor. Özellikle, Kars'ın Rus İmparatorluğu'nda önemli bir garnizon şehri olduğu 19. yüzyılın son dönemindeki Rus mimarisi. Fethiye Camii, aslen Rus ordusu için Alexander Newski kilisesi olarak inşa edilmiş. Eskiden giriş olan kapıya, cami mihrabının yapılabilmesi için duvar örülmüş.

“Ve o hasımların (davacıların) haberi sana geldi mi?”

- Kuran, Sâd Suresi, 21

Ֆեթհիյե մզկիթը, Կարս, 2018

Կարսը կը գտնուի հայկական, վրացական, յունական, ռուսական և թուրքական մշակույթներու խաչմերուկին վրայ: Հետեւաբար, այստեղ մեկտեղուած են տարբեր ճարտարապետական ոճերը: Յատկապէս 19-րդ դարու վերջերը ռուս ճարտարապետությունը իշխող տարր եղած է երբ Կարսը կայազորային կարեւոր քաղաք մըն էր Ռուսական կայսրութեան համար: Ֆեթհիյե մզկիթը ի սկզբանէ ռուսական բանակի համար կառուցուած Ալեքսանտր Նեւսգի կոչումով եկեղեցի մըն էր: Մզկիթի խորանը (միհրապ) պատրաստելու համար պատ մը հիւսած են նախկին մուսթի դրան վրայ:

«Եւ այդ հակառակորդներուն լուրը հասա՞ւ ձեզի»:»

- Ղուրան, Սատ սուրա, 21

72.

Yeni Cami, Çanakkale, 2018

Çanakkale'de inşa edilen 6 minareli yeni cami şantiyesi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'la birlikte AKP'nin iktidara gelmesinden bu yana yeni cami inşaatlarında patlama yaşandı. Bu inşaat patlaması, dini siyasi amaçlar için araçsallaştırmaya da hizmet ediyor.

Նոր Մզկիթ, Չանաքքալէ, 2018

Չանաքքալէի մէջ կառուցուած 6 մինարէներով մզկիթի նոր շինարարակը. Նախագահ Էրտողանի հետ միասին ԱԶԿ-ի (AKP) իշխանութեան ժամանաշրջանին

նոր մզկիթներու կառուցման պտոթկում մը ապրուեցաւ: Այս շինարարական բացառիկ շարժումը իբր գործիք կը ծառայէ նաեւ կրօնքի քաղաքականացման նպատակներուն:

74.

Hasankeyf Arkeoloji Parkı, Doğu Anadolu, 2021

Kültürel anıtlarıyla binlerce yıllık Hasankeyf, 2020'de Ilısu Baraj Projesi ile sular altında kaldı. Tarihî yerleşimin karşısındaki yeni kıyıda bir arkeoloji parkı inşa ediliyor, tarihî yapıların bir kısmı buraya taşınmış bir kısmı da yeniden yapılmış. Merkezi yapı 11-12. yy. Artuklu Dönemi hamamıdır, eski Hasankeyf'ten taşınmıştır, hamamın etrafındaki kısımlar orijinal değildir. Eski Hasankeyf'te yaşayan halk da nehrin karşısında yeni inşa edilen yerleşim yerine yerleştirildi.

Հասանքեյֆի հնագիտական այգի, Արևելեան Անատոլու, 2021

Ըլըսուի ամբարտակի ծրագրի ին հետեւանքով հազարամեայ Հասանքեյֆ քաղաքը իր մշակութային յուշարձաններով միասին ջուրերու տակ մնաց 2020 թուականին: Պատմական բնակավայրի դիմացը նոր ափը կը կառուցուի «հնագիտական այգի» մը, պատմական շինութիւններուն մէկ մասը տեղափոխուած է այնտեղ, մէկ մասն ալ՝ վերակառուցուած է: Կեդրոնական կառույցը 11-12-րդ դարերու Արտուքեան ժամանակաշրջանէ մնացած բաղնիք մըն է, որ տեղափոխուած է հին Հասանքեյֆի, բաղնիքի շուրջը կառուցուած մասերը բնօրինակ չեն: Հին Հասանքեյֆի բնակիչներն ալ տեղաւորեր են գետին միւս ափը կառուցուած նոր բնակավայրը:

76.

Sur'da Yıkılmış Ev, Diyarbakır, 2021

2015 yılında, PKK ile bağlantılı militanlar tarafından Sur ilçesinde barikatlar kuruldu, yol kenarlarına hendekler kazıldı. 11 Aralık 2015'te Sur'da halka açık toplantılar yasaklandı, 24 saat sokağa çıkma yasağı kondu ve ev aramaları için Türk güvenlik güçleri konuşlandırıldı. Çatışmalar, mahalle sakinlerinin büyük çoğunluğunun evlerini terk etmesine neden oldu. PKK ile Türk güvenlik kuvvetleri arasındaki çatışmalar 2016 başlarına kadar devam etti. Önemli tarihî binalar da dahil olmak üzere Sur'un büyük bölümü ciddi şekilde hasar gördü.

Սուրի մէջ քանդուած տուն մը, Տիյարպեքիր, 2021

2015 թուականին Սուր թաղամասի մէջ ռահափակեր տեղադրուեցան եւ պատնէշներ փորուեցան PKK-ի զինեալ ուժերու կողմէ: 2015ի Դեկտեմբերի 11ին Սուրի մէջ արգիլուեցաւ հասարակական հաւաքոյնները, յայտարարուեցաւ 24-ժամուան պարէտային սահմանում եւ թրքական անվտանգութեան ուժերը տեղաւորուելով այնտեղ, խուզարկելու սկսան տունները: Բախուժներու պատճառաւ թաղամասի բնակիչները մեծամասնութեամբ լքեցին իրենց տունները: PKK-ի և թրքական անվտանգութեան ուժերու միջեւ բախուժները շարունակուեցան մինչև 2016 թուականի սկիզբը: Սուրի պատմական կարեւոր շինութիւններու մեծ մասն ալ լրջօրէն զնաւուեցաւ այդ օրերուն:

78.

Nusaybin Kavşak Kolonları, Güneydoğu Anadolu, 2021

Nusaybin'deki Tarihî Sütunlar temsili olarak Nevruz Bulvarına konulacak
Mardin'in Nusaybin ilçe Belediyesi tarafından şehrin önemli kavşak ve caddelerinde yapılan güzelleştirme çalışmaları sürüyor. Nusaybin'de kirliliğe duvarlara tarihî simgelerin çizilmesi ve Alt geçitte Dekoratif Işıklandırma çalışmalarından sonra Nusaybin'in Tarihî simgelerinden Roma Döneminden kalma tarihî sütunlar kavşağa konulacak.

Kaymakam ve Belediye Başkan Vekili Emre Yalçın'ın talimatıyla yapılan çalışmalarda, ilçe Belediye'sine bağlı Fen İşleri ve Park ve Bahçeler Müdürlüğü ekipleri ortak çalışma başlattı.

Nevruz Bulvarı Tandoğan Caddesi üzerinde bulunan kavşağa konulacak Tarihî Sütunlar temsili çalışmalarının sona ermesiyle caddeye modern bir görünüm vereceği bildirildi.

- 23.2.2021 tarihli haber

<https://www.sabah.com.tr>

Նուսայպիի (Մծպին) պատմական սիւները, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2021

Նուսայպիի (Մծպին) պատմական սիւները կը տեղադրուին Նեվրուզ մայր պողոտային վրայ: Մարտին, Նուսայպիի քաղաքապետարանի կողմէ կը շարունակուին բարելաման աշխատանքները քաղաքի կարեւոր խաչմերուկներու և փողոցներու վրայ: Նուսայպիի մէջ կեղտոտ պատերու մակերեսը պատմական խորհրդանիշները գծելու և գետնանցումի յարդարական

լուսատրուքեան աշխատանքներէ ետք խաչմերուկի վրայ կը տեղադրուին՝ Նուսայպինի պատմական խորհրդանիշներէն Հռոմէական ժամանակաշրջանէ

մնացած սիւները:

Քաղաքապետարանի տարբեր խմբակներու կողմէ համատեղ աշխատանքները սկսեցին փոխնահանգապետ և փոխքաղաքապետ Էմրէ Եալչընի հրամանով :

Հաղորդուած է թէ պատմական սիւներուն Նեվրուզ մայր պողոտայի վրայ, Թանտողան փողոցին խաչմերուկը տեղադրելու աշխատութիւններուն աւարտին պողոտան պիտի ստանայ ժամանակակից տեսք:

-23.2.2021 թ. Հաղորդում <https://www.sabah.com.tr>

80.

Tarihî Sur Restorasyonu, Diyarbakır, 2021

Diyarbakır surları, Romalılara kadar uzanan uzun bir geçmişe sahiptir. Büyük ölçüde bozulmamış durumdaki surlar eski şehri 5 km'den fazla uzunlukta çevreliyor. Duvarlar 10 metreden yüksek ve 3-5 metre kalınlığında. Tarihî Sur'un 2015/16'daki silahlı çatışmalarla yerle bir edilmesinin ardından her yerde yeni inşaat, yeniden inşa veya restorasyon yapılıyor.

Պատմական Սուրի վերանորոգումը, Տիյարպէքիր, 2021

Տիյարպէքիրի պարիսպները մինչև Հռոմէացիներու ժամանակները երկարող անցեալ մը ունին: Մեծամասնութիւնը կանգուն

մնացած պարիսպները հին քաղաքը կը շրջապատեն ավելի քան 5 քմ. երկայնութեամբ: Պատերու բարձրութիւնը 10 մետրը կ'անցնի, իսկ խորութիւնը՝ 3-5 մետր է:

2015/16 թուականներուն զինուած հակամարտութիւններու հետեւանքով պատմական Սուր Թաղամասին փլուզումէն յետոյ, նոր շինարարութիւններ, վերակառուցումներ կամ վերանորոգումներ սկսած է ամէն կողմ:

82.

Mardin Atı, Güneydoğu Anadolu, 2021

Մարտինի ձին, Հարաւարեւելեան Անատոլիո, 2021

84.

Anıt Tabanı ya da Oyun Parkı?, Kars, 2018

Kars'ta bir kaya replikası; yapılacak olan ya da yıkılmış bir anıtın tabanı mı, yoksa henüz tamamlanmamış bir oyun parkının unsuru mu belli değil.

Պատուանդանն թէ չէ՝ խաղավայր, Կարս, 2018

Կարսի մէջ ժայռի մը կրկնօրինակը: Կառուցուելիք կամ քանդուող յուշարձանի մը պատուանդանն է թէ չէ կիսակառոյց խաղավայրի մը տարրը, յայտնի չէ:

86.

Ulus, Ankara, 2021

Ulus başkentin merkezinde bir mahalledir. Bir zamanlar Ankara'nın kalbi imiş. Şehrin Angora ismiyle anıldığı Roma döneminden kalma birçok kalıntı Ulus'tadır.

Ուլուս, Անգարա, 2021

Ուլուս մայրաքաղաքին կէդրոնը գտնուող թաղամաս մըն է: Կար ժամանակ Անգարային սիրտը այստեղ կը բաբախէր: Ուլուսի մէջ գոյութիւն ունի բազմաթիւ պատմական մնացորդներ Հռոմէական ժամանակաշրջանէ մնացած, երբ քաղաքին անունը կը կոչուէր Անկորա:

88.

İzmir Atatürk Maskı, İzmir, 2021

Atatürk Maskı, Mustafa Kemal Atatürk'ün başının büyük bir beton rölyefidir. Anıtsal portre baş, İzmir'in tarihî kalesi Kadifekale'nin güneyinde yer alır ve 2009 yılında tamamlanmıştır. Heykeltıraşı Harun Atalayman'dır. 42 m yüksekliğindeki Atatürk Maskı, Türkiye'nin en uzun heykeli ve dünyanın en yüksek onuncu kabartma heykeli olarak kabul ediliyor. Bir iskele üzerine inşa edilmiştir, dağ yamacına oyulmamıştır. Anıt, uzay çatı sistem içeren çelik bir yapıdır. Heykelin sol alt köşesinde Atatürk'ün "Yurtta sulh cihanda sulh" sözü ve imzası rölyef olarak görülmektedir.

Աթաթիւրքի դիմակը, Իզմիր, 2021

Աթաթիւրքի դիմակը: Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթիւրքի գլխուն պեթոնէ մեծ բարձրաքանդակն է: Կոթողական դիմանկարի գլուխը կը գտնուի Իզմիրի պատմական Քատիֆէքալէ ամրոցին հարաւը: Քանդակագործն է Հարուն Աթալայմանը, աւարտուած է 2009ին: 42 մ. բարձրութեամբ Աթաթիւրքի դիմակը կը համարուի Թուրքիոյ ամենաբարձր արձանը և աշխարհի տասներորդ ամենաբարձր բարձրաքանդակը: Այս քանդակը սարալանջին վրայ փորագրուած չէ այլ տիեզերական տանիքի համակարգով, պողպատեայ կառոյց մըն է եւ տեղադրուած է սարալանջ: Արձանին տակը ձախ անկիւնը զետեղուած է Աթաթիւրքի «Խաղաղութիւն երկրի մէջ, խաղաղութիւն աշխարհի վրայ» խօսքը և իր ստորագրութիւնը դարձեալ բարձրաքանդակի ձեւով :

90.

Harran, Güneydoğu Anadolu, 2022

Antik Harran bölgesi, uzakta yeniden inşa edilmiş yıkıntılar ve çevrede deve gezintisi yaptırmak için turist bekleyen bir adam.

Հարրան, Հարավարևելեան Անատոլիո, 2022

Հնամեայ Հարրանի շրջանը, հեռուէն վերակառուցուած ակերակներ ու ուղտով պտօցնելու համար հաճախորդ սպասող մարդ մը:

92.

Harran'da Yıkıntılı Arazi, Güneydoğu Anadolu, 2022

Harran, MÖ 25. ve 20. yüzyıllar arasında, muhtemelen Uru Sümerli tüccarlar tarafından bir ticaret kolonisi olarak kuruldu. İnsanlık tarihinin belgelenmiş en uzun yerleşim yeridir. Erken dönem tarihi boyunca Harran hızla Mezopotamya'nın önemli bir kültürel, ticari ve dinî merkezi haline geldi. Ay tanrısı Sin ile ilişkilendirilmesi, onu dinî ve politik olarak etkili bir şehir yaptı; birçok önde gelen Mezopotamya hükümdarı, Harran'daki Ekhulkul'un ay tapınağına danıştı, yapıyı renove etti. Daha sonra Roma İmparatorluğu'nun en kötü savaş yenilgisinin yeri oldu. Ortaçağ'da Harran Muharebesi'nde komşu Haçlı devletleri Selçuklulara yenilmiştir.

Հարրանը ակերակուած հողատարածք, Հարավարևելեան Անատոլիո, 2022

Հարրանը հիմնուած է որպէս առետրական գաղութ մ.թ.ա. 25-20-րդ դարերու միջեւ, հաւանաբար Ուր քաղաքի շումերացի առետրականներու կողմէ: Մարդկութեան պատմութեան մեջ փաստագրուած ամենաերկար տեւողութիւն ունեցող բնակավայրն է: Իր վաղ պատմութեան ընթացքին Հարրանը արագօրէն դարձավ Միջագետքի կարեւորագոյն մշակութային, առետրային և կրօնական կեդրոնը: Լուսնի աստծոյ Սինի հետ առնչուիլը կրօնական և քաղաքական ըլլալով քաղաքին ազդեցութիւնը աւելցուց.

Միջագետքի առաջնակարգ կառավարիչներ խորհրդակցելու եկան Հարրանի Էխուլխուլ լուսնային տաճարի հետ և վերանորոգեցին կառույցը: Հետագային Հռոմեական կայսրութիւնը այստեղ ապրեցաւ իր ամենավատ պարտութիւնը: Իսկ միջնադարուն Հարրանի ճակատամարտին, հարեւան խաչակիր պետութիւններն ալ յաղթուեցան Սելճուկներուն:

94.

**Ataşehir, İstanbul, 2018
Աթաշէհիր, Իսթանպուլ, 2018**

96.

**Selçuklu Sarayı, Konya, 2022
Սելճուկեան ապարանք, Քօնիա, 2022**

98.

**Tarihî Film Seti, İstanbul, 2020
Պատմական Ժապաւենի հարթակ, Իսթանպուլ, 2020**

100.

TV'de Büyük Selçuklu, Konya'da Otel odası, 2021

«Մեծ Սելճուկեան»ը հեռատեսիլով, Զօհիա հիւրանոցի մը սենեակին մէջ, 2021

101.

Bizans Film Seti, İstanbul, 2020

2002'de iktidara geldiğinden beri AKP, Türkiye'yi Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olarak sunan bir tarihselleştirme peşinde oldu. Osmanlı İmparatorluğu veya Selçuklular (örneğin Büyük Selçuklu) hakkında tarihî filmler ve TV dizileri patlama yaşıyor ve özellikle destekleniyor.

Քիզանդական ժապաւենի հարթակ, Իսթանպուլ, 2020

2002 թուականին իշխանութեան գալէն ի վեր ԱԶԿ-ն (AKP) հետամուտ եղած է պատմականացումի մը, որ Թուրքիան կը ներկայացնէ իբր ժառանգորդ Օսմանեան կայսրութեան: Օսմանեան կայսրութեան կամ սելճուկներու (օրինակ՝ մեծ սելճուկներու) վերաբերեալ պատմական ժապաւեններուն եւ յաջորդական հեռատեսիլի ժապաւեններու պորթլուս մը կ'ապրուի եւ ասոնք յատկապէս կը խրախուսուին:

102.

Bir Film Setinde Kitaplık, İstanbul, 2020

Ժապաւենի հարթակի մը մէջ գրադարան, Իսթանպուլ, 2020

104.

Mangal ve Şelale, Diyarbakır, 2021
Bir kebabçının avlusunda müşteriler.

Մանղալ եւ ջրվեժ, Տիյարպէքիր, 2021

Հաճախորդները քեպպալի խանութի բակին մէջ:

105.

Kaya Giriş, Şanlıurfa, 2022
Ժայռի մուտքը, Շանլըուրֆա, 2022

106.

Anadolu'nun Ruhu, İstanbul, 2021
Անատոլիոյ հոգին, Իսթանպուլ, 2021

108.

Ziya Gökalp, Diyarbakır, 2021

Ziya Gökalp (1876, Diyarbakır) yazar ve aydın. Türk Milliyetçiliği ve Turancılığın başlıca düşünür ve ideologlarından biri oldu, fikirleri İttihat ve Terakki'yi güçlü bir şekilde etkiledi. İrksal ve kültürel olarak homojen ulus fikrini başlattı.

Զիյա Կէօքալփ, Տիյարպէքիր, 2021

Զիյա Կէօքալփ (1876, Տիյարպէքիր) գրող և մտաւորական: Եղած է Թուրք ազգայնականութեան և թուրանիզմի գլխաւոր գաղափարախօսներէն մէկը, իր գաղափարներով մեծ ազդեցութիւն գործեց իթթիհատականներու վրայ: Նախաձեռնարկ եղաւ նաեւ ցեղային և մշակութային միատարր ազգի գաղափարին:

110.

Ulucanlar Cezaevi Gardiyan, Ankara, 2020

Bir hapishane gardiyanının balmumu figürü. Ulucanlar Cezaevi, 1925 yılında Ankara'da kurulmuş, 2011 yılında müzeye çevrilmiştir. Hapishane çok sayıda isyan ve infazın yanı sıra işkence ve kötü muameleye de sahne olmuştur. Tutukluları arasında ünlü şair Nazım Hikmet'in yanı sıra çok sayıda sanatçı, sinemacı, siyasetçi ve insan hakları aktivisti vardı.

Ուլուճանլար Բանտը Բանտապահ, Անգարա, 2020

Բանտապահի մոմէ արձան:
Ուլուճանլար բանտը հիմնուած է 1925 թուին Անգարայի մէջ, իսկ 2011 թուականին վերածուած է թանգարանի: Բանտը ականատես եղած է բազմաթիւ ապստամբութեան ու մահապատիժի, ինչպէս նաեւ խոշտանգումներու և դաժան վերաբերմունքի: Յայտնի բանաստեղծ Նազրմ Հիքմէթի առընթեր այստեղ բանտարկուած են նաեւ բազմաթիւ արուեստագէտներ, քաղաքական գործիչներ և իրաւապաշտպաններ:

111.

Ulucanlar Mahkumu, Ankara, 2020

Ulucanlar Cezaevi Müzesi'nde bir mahpus sahnesi sunumu.

Ուլուճանլարի բանտարկեալը, Անգարա, 2020

Ուլուճանլարի բանտ թանգարանին մէջ բանտարկեալի մը ցուցադրութիւնը:

112.

Mehmet Akif Ersoy, Ankara, 2021

Ey inananlar, bilin ki İslam'da millet yoktur. Yüce Peygamberimiz ve Rabbimiz buyurdu ki: 'Kabilelere bölünenler bizden değildir.' Kiminiz Araplığınızı, kiminiz Arnavutluğunu, kiminiz Türklüğünü, kiminiz Kürtlüğünü

kışkırtır da, sizi en sıkı bağlarla bağlayan iman kardeşliğini ihmal ederseniz, Allah hepimizi affeylesin!

- Sebülürreşâd'dan, 1912

Mehmet Akif Ersoy (d. 1873, İstanbul) şair ve siyasetçi, İttihad ve Terakki Fırkası mensubudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan iki buçuk yıl önce 1921'de TBMM tarafından kabul edilen İstiklal Marşı'nın yazarıdır.

Մեհմեթ Աքիֆ Էրսոյ, Անգարա, 2021

Հաւատացեալներ գիտցէք որ Իսլամի մէջ ազգ չկայ: Մեր մարգարէն եւ Աստուած հրամայեց թէ ցեղախումբերու բաժնուողը մեզմէ չէ: Ձեզմէ ոմանք Արապ, ոմանք Ալպանացի, ոմանք Թուրք, մէկ մասն ալ քիւրտ ինքնութիւնը եթէ գրգռէ եւ այս պատճառաւ դուք զանց առնէք, ձեզի ամուր կապերով իրար միացնող հաւատքի եղբայրութիւնը՝ Աստուած բոլորս թող ներէ:

- Մէպիլիւրոնէշատ, 1912

Մեհմեթ Աքիֆ Էրսոյ (ծնած է 1873, Իսթանպուլ) բանաստեղծ եւ քաղաքագէտ: Եղած է «Իթթիհատ վե թերաքքի» (Միութիւն և յառաջադիմութիւն) կուսակցութեան ամդամ: Թուրքիոյ մէջ Հանրապետութեան հռչակումէն երկուկէ տարի առաջ 1921ին Թուրքիայի Ազգային Մեծ Ժողովի կողմէ ընդունուած ազգային օրհներգի (Իսթիքլալ Մարշը) քերթուածին հեղինակն է:

114.

Askerî Komutan Atatürk, Diyarbakır, 2021

Kurtuluş Savaşı'nda Diyarbakır kalesinde bulunan karargâhı içinde balmumu Atatürk figürü.

Աթաթիւրք, ռազմական հրամանատար, Տիյարպէքիր, 2021

Անկախութեան պատերազմի ընթացքին, Տիյարպէքիրի ամրոցին մէջ Աթաթիւրքի մոմէ կերպարը:

115.

Cumhurbaşkanı Atatürk, Ankara, 2020

Anıtkabir İstiklal Müzesi içinde, makam sergisinin parçası olarak balmumu Atatürk figürü.

Նախագահ Աթաթիւրք, Անգարա, 2020

Անըթքապիլիի Անկախութեան Թանգարանին մէջ, Աթաթիւրքին մոմէ կերպարը ցուցադրուած է իր աշխատասենեակին մէջ:

116.

Askerî Komutan, İstanbul, 2020

Kurtuluş Savaşı'nda bir askerî komutanın Harbiye Askerî Müze'deki figürü.

Չինուորական հրամանատար, Իսթանպուլ, 2020

Հարպիլէի Ռազմական Թանգարանին մէջ, Անկախութեան պատերազմի զինուորական հրամանատարներէն մէկուն կերպարը:

117.

Hamam, İstanbul, 2021

Harbiye Askerî Müzesi'nde bir hamam sunumu.

Բաղնիք, Իսթանպուլ, 2021

Հարպիլիէի Ռազմական Թանգարանին մէջ բաղնիքի ցուցադրութիւնը:

118.

Gazi Osman Paşa, Kars, 2018

Kars'ta tarihî bir evde balmumu figür. Gazi Osman Paşa, 1877-78 Rus-Türk savaşında Osmanlı ordusunun komutanlarından biriydi.

Կազի Օսման Փաշա, Կարս, 2018

Կարսը պատմական տան մը մէջ մովտ արձան: Կազի Օսման փաշա, 1877-78 թուականներուն Ռուս-Թուրքական պատերազմին Օսմանեան բանակի հրամանատարներէն մէկն էր:

119.

Harp Okulu, İstanbul, 2021

Harbiye Askerî Müzesi'nde bir askerî okul sınıfı sunumu.

Ռազմական Վարժարան, Իսթանպուլ, 2021

Հարպիլիէի Ռազմական Թանգարանին մէջ ռազմական վարժարանէն դասարանի մը ցուցադրութիւնը:

120.

Osmanlı Donanması Amiralleri, İstanbul, 2022

İstanbul Deniz Müzesi'nde 19. yüzyıl Osmanlı Donanması'ndan amiral figürleriyle sunum.

Օսմանեան Նաւատորմի Ծովակալները, Իսթանպուլ, 2022

Իսթանպուլի Ծովային Թանգարանի մէջ 19-րդ դարու Օսմանեան նաւատորմի ծովակալներու ցուցադրութիւնը:

122.

Mezopotamyalı Kadın, Şanlıurfa, 2022

Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde Mezopotamyalı kadın figürlü tarihöncesi tarım sergisi.

Միջագետքի կին, Շանլուրֆա, 2022

Շանլուրֆայի Հնագիտական Թանգարանի մէջ հողագործական ցուցահանդէս Միջագետքի կնոջ կերպարին հետ:

124.

Ani, Vadi ve Sınır, Doğu Anadolu, 2018

Ani antik kentindeki Arpaçay (Ermenice: Akhuryan) nehri vadisi. Aynı zamanda Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırı çiziyor. Ufukta Ermeni sınır kulesi görülüyor.

Անի, հովիտ եւ սահման, Արևելեան Անատոլիոյ, 2018

Պատմական Անի քաղաքի Ախուրեան գետի ձորը, որ սահմանագիծ մը կազմած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ: Հորիզոնը կ'երեւայ Հայկական սահմանային աշտարակը:

126.

Ani, Doğu Anadolu, 2018

Ani antik kenti, ticaret kervanları için önemli bir merkezdi. Bizans, İnan, Suriye ve Orta Asya arasındaki ticaret yollarını kontrol ediyordu. Ermenistan'ın eski şehirlerinden tüccarlar ve zanaatkârlar, kırsal alanlardan gelen nüfusla birlikte Ani'ye akın etti. 992'de Ermeni Katolikosluğu merkezini Ani'ye taşıdı. 11. yüzyılın başlarında şehirde 12 piskopos, 40 keşiş ve 500 rahip bulunuyordu. Ani'nin nüfusu 100.000'in üzerindeydi, şehrin zenginlik ve prestiji o kadar büyüktü ki, "bin bir kilise şehri" olarak anılırdı. Yüzyıllar boyunca birçok fetih (Arap, Selçuklu, Bizans, Gürcü, Moğol), deprem ve yağma nedeniyle Ani düşüşe geçti. 19. yüzyılın başlarında tamamen terk edildi.

ԱՆԻ, Արևելեան Անատոլու, 2018

Պատմական Անի քաղաքը, արևելարական կարաւաններու համար կարեւոր կեդրոն մըն էր: Բիզանդիոնի, Միջին Ասիոյ Պարսկաստանի եւ Սուրիոյ միջեւ առեւտրական ճանապարհները իր հսկողութեան տակ էր: Հայաստանի հնամենի քաղաքներէն առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ, գաւառներէն եկողներուն հետ միանալով խուժած էին Անի: 992ին ՀայԿաթողիկոսարանն ալ փոխադրուած էր Անի: 11-րդ դարու սկիզբը քաղաքին մէջ կը գտնուէր 12 եպիսկոպոս, 40 վանական եւ 500 քահանայ: Անիի բնակչութիւնը կը գերազանցէր 100.000-ը, քաղաքի հարստութիւնն ու համբաւն այնքան մեծ էր, որ կը կոչուէր «հազար ու մէկ եկեղեցիներու քաղաք»: Դարեր շարունակ նուաճութեւ (Արաբական, Սելճուկեան, Բիզանդական, Վրացական, Մոնղոլական) երկրաշարժներ ու թալաններու ենթարկուելով սկսաւ անկում ապրիլ: 19-րդ դարու սկիզբը լքուեցաւ բոլորովին:

128.

Antakya'da Heykel, Türkiye, 2021

Antakya'da Aziz Petrus Mağarası'na çıkan yol üzerinde bir antik heykel replikası. Bir zamanlar Antioch olarak anılan kent, antik çağda ve Roma döneminde ana merkezlerden biriymiş. İsa'nın takipçilerine ilk kez Antakya'da "Hiristiyan" adı verilmiş. Ortaçağ'da Haçlı devletlerinden biri olmuş.

Անթաքիայի քանդակը, Թուրքիա, 2021

Անթաքիայի Սուրբ Պետրոս քարանձաւը տանող ճանապարհին վրայ հնագոյն քանդակի մը կրկնօրինակը: Քաղաքը, ժամանակին կը կոչուէր Անտիոք, հին ժամանակներու մէջ եւ հռոմէական ժամանակաշրջաններու ընթացքին

եղեր էր գլխաւոր կեդրոններէն մէկը: Անտիոքի մէջ է որ Յիսուսի հետեւորդներուն առաջին անգամ կոչել էին «քրիստոնէաներ»: Խաչակիր պետութիւններէն մէկը եղած է Միջնադարեան շրջաններուն:

130.

Eski Van, Doğu Anadolu, 2018

Eski Van şehri ve Van Gölü, Urartu ve Ermeni krallıklarının merkeziydi. Eski bir efsaneye göre göl, yüzeyin altında gizlenen, 9 ila 12 m uzunluğunda, kahverengi pullu bir cilde, uzun bir sürüngen kafasına ve yüzgeçlere sahip gizemli bir canavara ev sahipliği yapmış. Bazı amatör fotoğraf ve videolar dışında varlığına dair fiziksel bir kanıt yok. Tarif edilen profil, soyu tükenmiş bir Mosasaurus'u anımsatıyor.

Հինաւորց Վան, Արևելեան Անատոլու, 2018

Հինաւորց Վան քաղաքը եւ Վանա լիճը, Ուրարտական ու Հայկական Թագաւորութիւններուն կեդրոնն էր: Հին առասպելի մը համաձայն՝ լիճի մէջ կ'ապրէր առեղծուածային գազան մը, որը թաքնուած էր մակերեսին տակ՝ 9-12 մ. երկարութեամբ, սրճաքոյն թեփուկաւոր մաշկով, սողունի երկար գլխով եւ լողակներով: Բացառութեամբ որոշ սիրողական լուսանկարներու եւ տեսանիւթերու, իր գոյութեան վերաբերեալ չկայ որեւէ ֆիզիքական ապացոյց: Նկարագրուած կերպարը կը յիշեցնէ անհետացած մոզաւորուսը:

132.

Anzak Koyu, Türkiye, 2018

Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu (ANZAC), 25 Nisan 1915'te Gelibolu müttefik çıkarmaları sırasında buraya çıktı. Operasyon bir felakete dönüştü ve Birinci Dünya Savaşı'ndaki en büyük müttefik yenilgilerinden biri haline geldi.

Անգաքի Ծովախորշը, Թուրքիա, 2018

Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի բանակը (ԱՆԶԱԲ) 1915ի Ապրիլի 25ին նուաճեց Կելիպոլու, դաշնակիցներու վայրէջքին ժամանակ: Գործողութիւնը վերածուեցաւ աղէտի եւ առաջին համաշխարհային պատերազմին դաշնակիցները կրեցին ամենամեծ պարտութիւններէն մէկը:

134.

Gelibolu Siperleri, Türkiye, 2021

Gelibolu ormanlarında Birinci Dünya Savaşı siperleri girişi

Կելիպոլուի պատնէշները, Թուրքիա, 2021

Կելիպոլուի անտառներուն մէջ Առաջին Աշխարհամարտի պատնէշներու մուտքը

136.

Çanakkale Şehitlik Hastane Müzesi, Türkiye, 2018

Gelibolu savaş alanlarındaki Alçıtepe "Çanakkale Şehitlik Hastane Müzesi" (Ordu Hastanesi Müzesi) içinde bir eve dönüş sahnesi.

Չանաքքալի նահատակաց հիանդանոցի թանգարան, Թուրքիա, 2018

Տուն վերադարձի տեսարան, Կելիպոլուի ռազմադաշտերին Ալշթեփեի մէջ: «Չանաքքալի նահատակաց հիանդանոցի թանգարան» (Բանակային հիանդանոցի թանգարան):

138.

Mezar taşı, Türkiye, 2021

Gelibolu Fransız çıkarma bölgesinde mezar taşı. Fransız birliklerinin tamamı Armée d'Orient askeriydi ve çoğunlukla Kuzey ve Batı Afrika'daki Fransız kolonilerinden gelenlerden oluşuyordu.

Շիրմաքար, Թուրքիա, 2021

Շիրմաքար, Կելիպոլուի ֆրանսական վայրէջքի տարածքին մէջ:

Ֆրանսական զօրքերը բոլորն ալ Armée d'Orient-ի (Արևելեան բանակ) զինուորներէ կը բաղկանային, որոնք մեծամասնութեամբ Հիւսիսային և Արեւմտեան Ափրիկէի, ֆրանսական գաղութներէն եկած էին:

140.

Germuş, Güneydoğu Anadolu, 2022

Germuş Kilisesi, kilisenin etrafındaki moloz ve taşlık alan, eskiden Şanlıurfa'ya yakın bir Ermeni kasabasıydı. 1915'te gösterdikleri silahlı direniş yüzünden yerle bir oldu. Hazine avcıları burada düzenli olarak kazılar yapmakta.

Կերմուշ, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2022

Կերմուշի եկեղեցին՝ եկեղեցոյ շուրջի շինարարական աւելցուկները եւ քարքարոտ տարածքը: Կերմուշ եղած է Շանլըուրֆայի մօտ հայկական վաղեմի քաղաք մը: Քաղաքը աւերուած է 1915թ.ին զինուած դիմադրութեան հետեւանքով: Այստեղ գանձագողերը պարբերաբար պեղումներ կը կատարեն:

142.

Çengilli, Doğu Anadolu, 2018

Kars çevresindeki dağlarda eski Ermeni köyü Cengilli.

Չանգլի, Արեւելեան Անատոլու, 2018

Կարսի շրջակայքի լեռներուն հին հայկական գիւղը՝ Չանգլի:

144.

Harran Kalesi, Güneydoğu, Anadolu, 2022

Mezopotamya Harran'daki bu kale, Bizans'tan Haçlılara ve Eyyubi Sultanlığı'na, Memlük Sultanlığı'ndan Osmanlılara kadar birçok hakimiyet altına girmiştir.

Հարրանի Ամրոցը, Հարաւարեւելեան Անատոլու, 2022

Միջագետք, Հարրանի այս ամրոցը բազմաթիւ տիրապետութիւններու

ներքոյ մնացած է դարեր շարունակ՝ Բիզանդացիներ, խաչակիրներ, Այուբեան սուլթանութիւն, Մամլուքեան սուլթանութիւն եւ վերջապէս Օսմանցիներ:

146.

Büyükada'da At, Adalar, 2019

Büyükada'da atlar yok oldu. Fotoğraftaki huzurlu manzara acımasız bir gerçeği saklıyor; Büyükada'daki atlar özel mülkiyete aitti, çoğu aşırı çalışma ve bakımsızlık nedeniyle öldü. Fayton* çeken atlara kötü muameleye karşı birçok protesto eylemi de yapılmıştı. Fotoğrafi çektiğim yılbaşında bir ahır yandı ve dokuz at öldü. 2019 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi atlı arabaları kaldırıp yerine elektrikli araçlar koymayı kararlaştırdı.

*Yunan mitolojisinde Phaethon, Helios'un oğludur. Bir günlüğüne güneş arabasını sürmesine izin verilmesini ister. Helios oğlunu bu plandan vazgeçirmeye çalışır ama nafiye. Gece sona ererken, Phaethon babasının güneş arabasına biner. Dört atlı araba hızla yola koyulur ve kısa sürede kontrolden çıkar. Phaethon, cennet ve dünya arasındaki günlük rotadan ayrılır ve kainat boyutlarında bir felaketi tetikler.

Մեծ կղզիի մէջ ձի, Իշխանաց կղզիներ, Իսթանպուլ, 2019

Մեծ կղզիի ձիերը անհետացան: Լուսանկարի խաղաղ բնապատկերը կը թաքցնէ դաժան ճշմարտութիւնը. Մեծ կղզիի ձիերը մասնաւոր սեփականութեան կը պատկանէին, շատերը սատկեցան գերաշխատանքի և անտեսման պատճառով: Բազմաթիւ բողոքի ցոյցեր եղան նաև ձիակարգերը քաշող ձիերու նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի դէմ: Նոր Տարիին երբ ես նկարած էի այս լուսանկարը՝ զիջերը գոմի մը մէջ հրդեհ

պատահեցաւ եւ սատկեցան ինը ձիեր: 2019 թուականին Իսթանպուլի Մայր քաղաքապետարանը որոշեց վերցնել ձիակարգերը և անոնց փոխարէն բերել էլեկտրական մեքենաներ:

*Յունական դիցաբանութեան մէջ Ֆաեթոնը Յելիոսի որդին է: Հօրմէն կը խնդրէ գոնէ մէկ օրով իրեն թոյլ տալը որպէսզի վարէ արեւային կառքը: Յելիոս կը փորձէ հրաժարիլ տալ տղուն այս գաղափարէն, բայց ապարդիւն կը Ֆսան ջանքերը: Երբ գիշերը կը մօտենայ աւարտին, Ֆաեթոնը կը նստի իր հօր արեւային կառքին: Չորս ձիաւորներով կառքը արագօրէն ճանապարհ կ'ելլէ սակայն շուտով կը շեղի դրախտի ու երկրի միջեւ ամենօրեայ իր ճամբէն եւ պատճառ կըլլայ տիեզերական աղէտի մը:

148.

Լցճիրճա Նուհճւն Գեմիսի, Դոցու Անադոլու, 2018

Birinci Dünya Savaşı sırasında İğdırճa Türklere yönelik Ermeni katliam ve zulmünü anmayı amaçladığı söylenen ve 1999ճa açılan "İğdir Soykırım Anıtı ve Müzesi"nin hemen yanında, yeni imar mahallesi parkındaki Nuhճun Gemisi replikası. Efsaneye göre Nuhճun Gemisi tufandan sonra, İğdir yakınlarındaki Ağrı Dağıճnda mahsur kalmıştır.

Իգտիրի (Ըղտըր) մէջ Նոյեան Տապան, Արևելեան Անատոլու, 2018

Առաջին Աշխարհամարտի ժամանակ Իգտիրի (Ըղտըր) մէջ հայերու գործած ջարդերն ու հալածանքները յիշելու նպատակաւ 1999 թուականին բացուած «Իգտիրի ցեղասպանութեան յուշահամալիրի և թանգարանի» հարեւանութեամբ նոր թաղամասի մը զբօսայգիին մէջ զետեղուած Նոյեան Տապանի կրկնօրինակը: Առասպելի

համաձայն ջրհեղեղէ ետք Նոյեան Տապանը արգելափակուած է Իգտիրի մօտ գտնուող Արարատ լեռան վրայ:

150.

Kars Mezarlığı, Doğu Anadolu, 2018

Կարսի գերեզմանատունը, Արևելեան Անատոլու, 2018

152.

Bizans Kara Surları, İstanbul, 2020

Bizans kara surlarının Blakhernai Surları olarak adlandırılan bölümü.

Բիւզանդիոնի ցամաքային պարիսպները, Իսթանպուլ, 2020

Բիւզանդիոնի ցամաքային պարիսպներէ հատուած մը, որ կը կոչուի Բլախերնայի Պարիսպները:

154.

Musa Dağı, Türkiye, 2022

Antakya yakınındaki Musa Dağıճda taş duvar kalıntıları. 1915ճte zulüm ve tehcir başlayınca çevredeki Ermeni köyleri Musa Dağıճa sığındı. Eski Osmanlı subayı Movses Der Kalustyanճın organize ettiği köylüler, saldıran Türk kuvvetlerine karşı direniş yürüttüler,

hayatta kalanlar, Fransız ve İngiliz savaş gemileri tarafından son anda kurtarıldı. Hikâye, Franz Werfelճin "Musa Dağıճda Kirk Gün" kitabıyla ün kazandı.

Մուսա Լեռ, Թուրքիա, 2022

Անթաքիայի մօտ գտնուող Մուսա լեռան քարէ պարիսպներու փնտցորդները: Երբ 1915ին սկսաւ հալածանքն ու տեղահանութիւնը, շրջակայքը գտնուող հայկական գիւղերու բնակիչները ապաստան գտան Մուսա լեռը: Նախկին Օսմանեան սպայ Մովսէս Տէր Գալուստեանի կազմակերպած գիւղացիները դիմադրեցին հարձակուող Թրքական ուժերուն, մահէ ազատողները վերջին պահուն փրկուեցան Ֆրանսական և Անգլիական ռազմականերու կողմէ: Իրադարձութիւնները յայտնի դարձան Ֆրանց Վերֆելի «Մուսա լեռան Քառասուն օրերը» գրքին շնորհիւ:

156.

Taksim, İstanbul, 2018

Cami şantiyesinin Gezi Parkıճndan görünümü. Gezi Parkıճnın ön planda görülen basamaklarının ve park duvarlarının, 1560ճtan 1930ճa kadar orada bulunan, daha sonra istimlak edilerek düzlenen Pangaltı Ermeni Mezarlığıճna ait olduğu söyleniyor. Mezarlıktan çıkarılan taşlar, parkın çeşme ve basamakları için kullanılmış. Ruhlar huzur bulmuyor. 2013ճteki Gezi protestolarından bu yana Taksimճde polisten geçilmiyor.

Թաքսիմ, Իսթանպուլ, 2018

Մզկիթի շինհրապարակին տեսարանը դիտուած Կեզիի զբօսայգիէն: Այս զբօսայգիին աստիճաններն ու այգիի պատերը կը պատկանէին Բանկալթըրի Հայկական գերեզմանատանը, որը այնտեղ գոյութիւն ունէր 1560-1930 թուականներու միջեւ, բայց աւելի ետք պետականօրէն քանդուած ու հողին

հաւասարուած է: Գերեզմաննոցէն առնուած քարերն ալ օգտագործուած են զբօսայգիի ցայտադրիւրին և աստիճաններուն շինութեանը համար: Ոգիները հանգիստ չեն գտներ: 2013 թուականին Կեզիի բողոքի ցոյցերէն ետք Թաքսիմը լեցուած է ստուարաթիւ ոստիկաններով:

160.

Аni'nin Atları

14 dk, 2-kanallı video yerleştirme, 4K, stereo ses Kamera ve kurgu: Andréas Lang Ses tasarımı: Jochen Jezussek; Müzik: "Akna krunk" (sürgün şarkısı) isimli ortaçağ Ermeni ezgisinden, 2 dudukla çalınan parçalar, Jordi Savall ve Hesperion XXI yorumuyla

video, kanal 1

Ortaçağ kenti Ani'nin kalıntıları yanındaki düzlükte bir grup yıldı atı, eskiden otladıkları surlara doğru gidiyor. Ani surlarının hemen önü, yapılması planlanan bir otopark ve müze inşaatına tahsis edilmiş. Atlar şantiyeye giriyor, şaşırıp paniğe kapılıyor. Sonunda çıkış yolunu bulup uçsuz bucaksız ovaya geri dönüyorlar.

Անիի Ձիերը

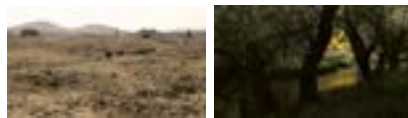
14 վրկ., 2 ալիքով վիտեո զետեղում Տեախիցիկ և մոնթաժ: Andréas Lang Ձայնային ձեւաւորում: Jochen Jezussek Երաժշտութիւն: Ակնա Կռունկ (տարագրութեան երգ) Հայկական միջնադարեան մեղեդի, գոյգ տուտուկ- Jordi Savall եւ Hesperion XXI

վիտեո ալիք 1

Պատմական Անի քաղաքի աւերակներուն մօտ, հարթավայրի մը վրայ, խումբ մը վայրի ձիեր կ'երթան դէպի այն պարիսպները, ուր կ'արածէին հինէն: Անիի պարիսպներու անմիջապէս առաջըը յատկացուած է Թանգարանի /

օթփարքի շինարարութեան համար: Ձիերը շինարարակ կը մտնեն կը շուարին ու կը վախնան ի վերջոյ ելք մը գտնելով կը հեռանան դէպի անծայրածիր դաշտավայր:

161.

video, kanal 2

Kars Arpaçay nehri (Ermenice: Akhuryan) sekansı. Bu nehir Ermenistan'da doğar, Türkiye Ermenistan sınırını çizerek Ani'yi geçer. İkinci sekansta, Ani ören alanında yürüyen bir grup öğrenci ve turist görülüyor.

վիտեո ալիք 2

Կարս Ախուրեան գետը սկիզբ կ'առնէ Հայաստանի հողերէ, սահմանը նշելով Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ կ'անցնի Անի: Երկրորդ յաջորդականութեան մէջ կը տեսնենք Անիի աւերակներու մէջ շրջող խումբ մը աշակերտ եւ զբօսաշրջիկներ:

162.

Kars Kalesi Boksörleri

2 dk. video yerleştirme, 4K, stereo ses

Kars kalesi önünde iki "boksör otomatı" video sekansı. Otomatlarda aralıklarla, Queen'in "We Will Rock You" şarkısının başlangıcı çalıyor. Kale ve Kars şehri 19. yüzyılda, Rus ve Osmanlı İmparatorlukları arasında çok defa bir çatışma sahnesi olmuştur.

Buddy, you're a boy, make a big noise
Playing in the street, gonna be a big man someday
You got blood on your face, you big disgrace
Kicking your can all over the place, singin'
We will, we will rock you
We will, we will rock you

Կարս Բերդին Կոփամարտիկները 2 վրկ. վիտեո զետեղում

Կարսի բերդին առաջըը կոփամարտի երկու գործիք (օթօմաթ) այս օթօմաթներէն ատեն ատեն կը բարձրանայ «Queen»ին «We will rock you» անուն երգին սկիզբը: Կարս եւ իր բերդը 19-րդ դարուն, Ռուս եւ Օսմանեան կայսրութիւններու միջեւ ռազմադաշտ մը եղած է յաճախ:

Buddy, you're a boy, make a big noise
Playing in the street, gonna be a big man someday

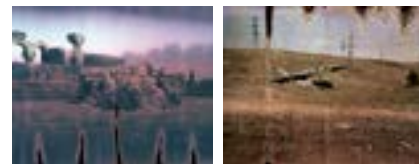
You got blood on your face, you big disgrace

Kicking your can all over the place, singin'

We will, we will rock you

We will, we will rock you

163.

Kafkas Hasarı

renkli slayt projeksiyonu, 58 dia pozitif, 24 x 36mm, çerçevesiz, Kodak Karusel

2019'da analog fotoğraflar çekerek Azerbaycan ve Ermenistan'ı dolaşım. Görüntülerde, çoğunlukla kırsal bölgelerden farklı yerler var. Döndükten sonra işlenmemiş filmlerin nemden zarar görmüş olduğunu fark ettim. Yine de fotoğrafları bastım. Üzerlerindeki hasar, görüntülerin anlamlı bir parçası haline geldi. Sanki geçmiş ve gelecek çatışmaların hayaletleri malzeme üstüne damga vurmuş gibiydi. 2020'de yeniden patlak veren Dağlık Karabağ savaşının kökeni 20. yüzyılın başlarına uzanıyor ve kapanmamış, tedavisi yapılmamış tarihî yaraların nasıl gelecekteki çatışmaların tohumlarını taşıyabileceğini gözler önüne seriyor.

**Կովկասեան վճասուց հատուցում
գունաւոր տիպի արտածգում, 58
տիպ, 24 x36մմ, շրջանակաւոր, Kodak
Carousel loop**

2019 թուականին Ազերպէյճանը
և Հայաստանը պտտեցայ
անալոկ լուսանկարներ քաշելով:
Պատկերներու մէջ կային տարբեր
տեղեր, որոնց մեծամասնութիւնը
ընտրուած էր դաշտավայրերէ:
Վերադառնալէ ետք նկատեցի, որ
չմշակուած ֆիլմերը փաստուած են
խոնաւութենէ: Այսու ամեն այնիւ
տպեցի լուսանկարներս: Անոնց
վրայ գոյացած փասսը դարձաւ
պատկերներու իմաստալից մէկ
մասը: Կարծես նիւթին վրայ
դրոշմուած էր անցեալի ու ապագայի
բախուճներու ուրուականները:
Լեռնային Ղարաբաղի պատերազմը,
որ կրկին բռնկեցաւ 2020 թուականին,
սկզբնաւորութիւնը կ'երկարի 20-
րդ դարու ծայրերը եւ ցոյց կու
տայ թէ, չբուժուած պատմական
վերքերը կրնան կրել ապագայ
հակամարտութիւններու սերմերը: